

KAKS – SOUBORNÝ KATALOG STÁTNÍCH VĚDECKÝCH KNIHOVEN

Marie Nádvořníková

Souborný katalog KAKS vznikl před třemi lety jakožto báze dat přírůstků tří státních vědeckých knihoven – Brna, Plzně a Olomouce. Správcem se stala „caslinovská“ brněnská dnes Moravská zemská knihovna. V experimentální fázi se setkaly tři aplikační software – plzeňský KIMS, brněnský TinLib a olomoucký ISISovský MAKS. Výsledná databáze byla v ISISu. Komunikace fungovala obousměrně – účastnické knihovny zasílaly týdně záznamy a v domluvených termínech dostávaly celou aktualizovanou společnou databázi. Souborný katalog mohly na požádání zdarma získat i další SVK. KAKS se stal zdrojem informací pro akvizici, MVS i pro vlastní informační činnost knihoven. O souborný katalog projevilo zájem i Informační centrum Univerzity Palackého v Olomouci, převzalo si ho na disketách, a dokonce si všechny záznamy vcelku úspěšně převedlo do systému TinLib. Dr. Stoklasová zajistila porovnání souborného katalogu KAKS s databází přírůstků české literatury v Národní knihovně v Praze. Výsledkem bylo zjištění, že každá regionální knihovna vlastní řadu titulů, které se do Národní knihovny nedostaly, ač má na ně ze zákona nárok. Možnost kontroly úniku povinného výtisku prostřednictvím souborného katalogu je samozřejmě velmi atraktivní. Další vědecké knihovny se hlásily ke spolupráci a na KAKS se začalo pohlížet jako na užitečný předstupeň souborného katalogu CASLIN.

Situace se však od zahájení projektu KAKS velmi změnila. Páteř českého a slovenského knihovnictví – 4 knihovny systému CASLIN zvolily izraelský aplikační software ALEPH, Národní knihovna ČR stanovila nové standardy – formát UNIMARC a katalogizační pravidla AACR2. Souborný katalog KAKS byl k 1.1.1995 převeden do základního knihovnického systému Moravské zemské knihovny, tedy do ALEPHu, což umožnilo zároveň vystavení databáze v Internetu (adresa: almor.mzk.cz login: visitor; jakmile se objeví základní obrazovka ALEPHu, zapíše se do příkazového řádku: base kaks). Komplikace ovšem vznikly s výměnou dat. ALEPH pracuje v českém prostředí jako jediný s UNIMARCEm jako svým vnitřním formátem. Úspěšně se zatím do alephovského KAKSu importují pouze záznamy ze systémů ISIS/MAKS a KIMS. Jejich konverze do UNIMARCu se vcelku daří díky detailní členitosti dat. Přes zájem všech SVK o zapojení do KAKSu

bylo možno v roce 1995 počet příspěvů rozšířit jen o dva pracující právě v ISISu – SVK Liberec (LIA 001) a SVK Kladno (KLG 001), resp. o čtyři, započítáme-li i dvě knihovny patřící pod MZK v Brně – totiž Pedagogickou a Technickou knihovnu.

Jak je vidět, formát UNIMARC se stal průběžným kamenem vlastně všech knihovnických systémů, s nimiž se v současné době pracuje.

Ani v ALEPHu nebyla plná čistota a funkčnost UNIMARCU od počátku zajištěna a ještě i nyní je v tomto ohledu co vylepšovat. Pro TinLib se má situace řešit nabídkou alternativního unimarcovského editoru; výsledky konverze z původního tinlibovského formátu zatím nárokům budoucího katalogu CASLIN nevyhovují. Firmy, které mají své systémy implementovány ve větších knihovnách nebo je větším knihovnám nabízejí, mají přechod na nový standard již také na pořadu dne (ze současných systémů SVK Smartlib), ale uspokojivý výsledek si nějaký čas ještě vyžádá.

Ze zahraničních systémů ve vědeckých knihovnách je třeba hovořit v současné době hlavně o dvou – Alephu užívaném v knihovnách CASLIN a zakoupeném i dalšími velkými knihovnami (Národní lékařská knihovna, Státní technická knihovna, Knihovna Akademie věd ČR), a TinLibu implementovaném v několika SVK (České Budějovice, Ústí nad Labem, Ostrava) a celé řadě vysokoškolských knihoven. Počítačová komunikace těchto dvou světů je naprosto nutná. Rodina tinlibovských knihoven je tak velká a jejich fondy tak významné a hodnotné, že se alephovské knihovny nemohou vůči nim uzavřít. UNIMARC zaručuje mezinárodní směnitelnost záznamů, ukládání dat do jeho struktury je však dost náročné a co do podrobnosti údajů pro koncového uživatele někdy až nadbytečné. Naléhavost řešení komunikace ALEPH-TinLib se zvláště silně ukázala v moravském systému MOLIN, který sdružuje vědecké knihovny a univerzitní knihovny v Brně a v Olomouci. V obou městech jde o komunikaci ALEPH ve velké vědecké knihovně s TinLibem na univerzitě. Projekt MOLIN se uchází o grant americké Mellonovy nadace. Představitelé Mellonovy nadace shledávají snahu projektu spojit vědecké a vysokoškolské knihovny jako velmi zajímavou a potřebnou. Přidělení grantu však podmiňují vyřešenou komunikaci ALEPHu a TinLibu na bázi UNIMARCU. K vyřešení problému, který má daleko širší dosah, jsou vyvíjeny široké aktivity. V rámci KAKS se testoval konverzní program Chameleon verze 1.0 Moravské zemské knihovny v Brně. V nejbližších dnech se pomocí něj začnou do souborného katalogu přijímat i záznamy z TinLibu. Komunikace ALEPH-TinLib musí být vyřešena pro souborný katalog KAKS jako budoucí databázi přírůstků státních vědeckých knihoven, souborný katalog MOLIN, jehož centrum bude v SVK Olomouc, a konečně i souborný katalog CASLIN, který také jistě nebude chtít zůstat jen u alephovských knihoven Prahy, Brna a Olomouce.

Přechod na další nový standard – AACR2 se zatím nezdá být tak bolestný. Přispívá k tomu jistě i rozumný postup komise pro jmenné zpracování při Národní knihovně ČR, která vytváří interpretace pravidel pro naše národní prostředí. I když komise musí problematiku řešit bez ohledu na jednotlivé systémy používané v knihovnách, považujeme za užitečné, že jejími členy jsou jak zástupci knihoven pracujících v ALEPHu, tak zástupci knihoven tinlibovských a dalších. Ze dvou možných popisných úrovní volí KAKS méně detailní úroveň 1 (viz ukázka záznamů na konci textu). Složitá je situace ve věcném popise – KAKS proto stále preferuje selekční jazyky doporučené původně pro kooperativní automatizované dokumentografické systémy – klíčová slova a vybrané znaky MDT, obojí podle metodiky MAKs.

Souborný katalog KAKS obsahuje v současné době kolem 25000 záznamů. První dva roky byla shromažďována převážně česká produkce s vročením 1993-1994, od začátku roku 1995 posílají účastníci centrále celý svůj přírůstek v měsíčních intervalech. Většina odběratelů lituje, že ztratila možnost získávat průběžně KAKS na disketách. Jde hlavně o uživatele ISISu, kteří měli díky propracovaným srovnávacím programům možnost jednoduše zjistit, které tituly jim oproti KAKSu chybějí. Přístup přes Internet není pro ně tak operativní, někde není dokonce ještě ani možný. Perspektivně se však jistě tento způsob využívání externíchází dat stane rutinou.

Na závěr bych chtěla vyjádřit přesvědčení, že i kdyby zůstalo jen u fáze experimentu či poloprovozu, měl KAKS bezesporu velký význam pro naše české knihovnictví. Prakticky totiž ukázal výhody souborného katalogu a jeho nezastupitelnost při zefektivňování základních činností a služeb knihoven. Prokázal také, že naplňování programu UBCIM nemůže zajistit jediná instituce, a to ani tehdy, má-li své nároky na národní produkci podpořeny legislativně. Ještě větší význam má souborný katalog samozřejmě pro plnění zásady univerzální dostupnosti publikací (program UAP). Lokační funkci souborného katalogu považují mnozí za vůbec prvořadou. Až vstoupí v platnost nový zákon o neperiodických publikacích, může KAKS sehrát velmi důležitou roli – totiž zamezit směřování všech žádank o českou produkci na malý počet knihoven, jimž zůstal povinný výtisk. Rádi bychom docílili povinného ověřování, zda knihu nevlastní regionálně příslušná vědecká knihovna. A výčet pozitiv realizace projektu KAKS by mohl pokračovat – knihovníci se učí účinně kooperovat, ustupují od svých lokálních praktik, uvědomují si nezbytnost standardů, a to je obecně velmi přínosné.

Ukázka záznamů z katalogu KAKS:

[Sys. č. 0020210]

Parramón, José M.

Jak nakreslit portrét a hlavu [a] / José M. Parramón. – 1. čes. vyd.

Praha : Svojtka a Vašut, 1995. – 111 s. : 231 obr.

Jak na to. – Orig.: Cómo dibujar la cabeza humana y el retrato.

ISBN 80-7180-026-0

PNA 001 sig.: 32 A 5873, BOA 002 sig.: N 31.635, LIA 001 sig.: B 41235, KLG 001 sig.: J 156969

741/743

výtvarné umění; kresba; portréty

[Sys. č. 0019604]

Dvořáková, Miloslava

Vybrané kapitoly ze speciální pedagogiky [a] / Miloslava Dvořáková. – 1. vyd.

České Budějovice : Jihočeská univerzita, 1994. – 115 s. : obr., tab.

Jihočes. univ. v Čes. Budějovicích. Pedag. fak. – Lit. s. 113-114.

ISBN 80-7040-102-8

PNA 001 sig.: 391 A 32833, OLA 001 sig.: 592.010, LIA 001 sig.: A 142627

376

pedagogika; speciální pedagogika; základní škola; postižené děti; poruchy učení; speciální školství